

NIRE GOGOETAK OMENALDIKO ITZALDIA (27-6-87)

“Erri zintzo onenak, zaindu dagiala
il gintzanen atsa, il gintzanan ala!”

OMENALDIA

“Lauaxeta”ren eriotz aurreko poesi bateko azken arrena, azken eskaria da. Olerkia bera “Azken oyua” deitzen da. Eriotzaren ziurtada eukala asmatu eta idatzia.

Euskerazaintza’k, Lauaxeta’ren eskola abegi onez ikusten dauan Erri-Akademiak, azken erregu ori barruan daroa. Origaitik gaurko omenaldi apal, baiña biozkor au.

EZAGUTU NEBAN

“Lauaxeta” ezagutu neban: “Lauaxeta”k bere adiskidetasuna emon eustan. Bere laguntza eskiñi. Nik esango neuke “Lauaxeta”ren arnasa artu nebala nire euskal asieretan.

Eatepan ni baiño bederatzirte urte zarrago zan. Gaur 81 urte eukiko zitun. 23 urtegi asi zan “Euskadi” egunkarian idazten. Ni bost urte geroago, bai eta gazteago be. Baiña ara zela-ala biok aolkari bat euki.

“Lauaxeta” eta beragaz batean jesulagun ikasten ibili ziranen bizitzan irakurten da, Aita Estefania izan zala, jesulagun gai edo ikasle zirala, gero euskal idazle jator izango ziran “Orixe”, “Lauaxeta”, Zaitegi eta abarren euskal arnas, euskal aolkari.

BULTZAGILLE BAT

Ni be Gogo jardunak Loiola’n egiten ari nitzan baten, ain zuzen be Aita Estefania orregaz gertatu nitzan. Bera zan zuzendari. Eta beragaz eukitako bakar-jardunetan, berak nire goga aztertu eta euskeraz idazten astea ondo etorriko jatala esan eustan. Eta asmo ori artzeko eskatu. Alaxe asi nitzan idazten. Lenengo nire euskal arduretako illabete batzuk Zornotza’n egin ba nitun be, Arzubiaga (Zirilo) eta Gabirel Manterola abade euskaltzalien itzalpean, laster asi nitzan “Euskadi” egunkarian idazten eta “Lauaxeta” berbera izan zan nire iru antzerki egunkari aretako euskal orrian argitaratu zituana. Ala “Aberrijagaz bixi” umeentzako antzerki laburra lenengo, eta geroago “Illobearen indarra” eta “Itxas lapurrak”. Azken bi oneik ebegi eta gorde al izateko eran argitaratuaz.

Eta agindu be egin eustan “Euskadi” egunkarian bertako langille lez tokia egiten aleginduko zala. Baiña gure guda sortu zan ta ametsak, uste baten, porrot. Alaz eta gerra berbertan euki neban “Lauaxeta”ren aitatasunaren agerpen jator bat.

GUDARI-ARAZOAK

1936 urtean, Iraillean, Ondarrutik itxaso urten, egun batzuk Donibane Loitzun’en egin eta andik Bilbo’ra biurtu nitzanean, nik ez nekian nora jo eta lenengo eginbearra beteten alegindu nitzan: gudari lez nire izena emotera joan, Carlthon era. Gazte bat etorri zan lenengo. Nik ez nekian Lauaxeta an ebillanik. Nire kartilla artu ta barrura joan zanean, bereala etorri zan Lauaxeta besarkada bero bat emoten. Eta bere ardura-pean geratu bear nitzala esaten.

Itxi, laga daiguzan oroitzak.

LAUAXETA IZLARIA

“Lauaxeta” izlari eta idazle. Ori da izentatu dausten gaia. Ortara lotu nadin. Izlari lez nik ez neukio ezer kenduko, baiña aldaretan ipini be ez. Bakoitza bere tokian.

Nik esango neuke, erderara joten ebanean, berez urtetan eutsala barruan erabillan alako filosofi erako sakontasun batek. Ez zan dotorea, sakona bai. Ez zan itz-jario andi eta luzekoa. Etendura laburreko izlari zan. Zeatza.

Euki eban denporaldi bat, erriarengana urreratzean edo urreratzearen, dotriña erakusten lez jardun nai izaten ebana. Bear ba da orren premiña ikusiko eban erriagan. Alkar izketan lez, dialogo antzera jarduten ekian. Eta nik esan be egin neutsan berari, entzuleak alako etsipena lakoa artzen ebela orrela ekitean.

Bear ba da gu orduan abertzale gartsu giñan. Txingarra biztutea nai gendunak. Giro bero baten bizi giñan. Eta errietara tartean eskatzen genduzan izlari-entzatzat, beste gertakizun bat eroaten gendun. Beste gogo bat. Ez, esateko, katekesi antzeko jardunerako. Ori bertan egiten gendun oituraz bestelako denporetan.

Lauaxeta, beste aldetik, polemikari lez be ezagutu zan. Euki zitun Eusko Ikasliekaz eztabaida gogorrak, argiak eta setatsuak. Errepublikan denporan nun-nai sortzen ziran Unibersidadetan (orduan ez egoan euskal Unibersidadetik) ikasleen alkartasunak. “Lauaxeta”k argi-

tasun geiago nai eban euren jokabidean. Abertzale lotuera geiago. Eusko Ikasle Batzakuak azkatasunez jokatu nai eban. Errekaizetan ibili nai, ipar baltzetarako gertu barik. Erria, aberria, erdika autortzen eban. Gero, andik illetara, laster ikusi zan Ikasle orreitako batzuen jokera: eguzkia nora, zapiak ara.

Lauaxeta idazlea

Ona eta zorrotza. Argia eta txukuna. Garbia eta errikoia. Beste gauza bat da olerki sakonetan, aditza biurtuta erabili bear danetan; itzak josten eta lotzen teknika bereziz jokatu bear danetan; izkuntzari berea, bere ezitia eta gozotasuna, bere doñua eta orrua atara bear jakonetan; izkuntzagaz maite minduak lez irri ta zirri, laztan eta musu, apar eta bitsetan, gozo ta laban jardun bear danetan. Ori ez dabe danak jakiten. Ori banaken gauza da. Irristagarria dalako. Maite-mindurik zintzoenak be ez al dira iñoiz txirrist egin eta zabartzen?

Itz lauz, prosan, "Lauaxeta" errikoia da. Nik esango neuke izparkari teknikaz idazten alegindu zala. Labur, zur, zeatz, piper eta gatz. Euskal idazleak sekula ez gara ugari izan. Bera, maixu lez laster agertu zan. Orretarako, egunkari baten, bera lez, euskal atalaren buru eta arduradun egoteak, idazleekaz alkar-izketarako aukera emoten eutsan. Aukera ori, bere onerako erabilten eban, euskeraren batasun baten bidean, bai eta idazleei bere arnasa eta laguntza eskiñiaz, itxaropen aizeak sortu eragin edo ta idazten jarraitzera adoretzeko.

IDAZLEEN ADORE-EMOILLE

Adierazgarri, proba bat.

Ementxe, Mungia'n, kale erdiko aldatz gora orren buruan, errepeidearen egalean, Bermeo'rako bidea artu baiño lentxuago, denda bat egoan, ferreteri edo naste-koa. Eta bertan polito eta txukun idazten ekian emakume bat. "Euskal Esnalea" aldizkarian idazten eban 1929/1931 bitartean. "Lauaxeta" k zirikatu eta adoretu eban "Euzkadi" egunkarian idaztera, eta nik be "Lauaxeta" ren bitartez artu neban beraganako ezaupide eta adiskidetasuna: Jule Gabilondo, "Maite" deituraz idazten ebana. Nik esango neuke "Lauaxeta" ren miñez edo naigabez mututu zala. Beintzat guk euki dogun

berrogetak urtetako garizuma luzean, idazle lez baraua egin ebala esango neuke. Agertu ez beintzat.

Gerratean Lazkao aldera iges egin ebala emendik, jakin neban. Gero Donostian bizi zala uste dot.

EUSKEREAREN ZALDUNA

"Lauaxeta", gain gaiñetik, euskal idazle izan zan. Olerkari eta itz lauz, euskeraren kontzientzia aldian erabillalako.

Nik esango neuke beste era baten, euskeraren zalduna izan zala be.

Gure erri au erri berezia da. Uri eta baserri. Uriak berea lez euki nai izan dabe alako jaun-nortasuna, andikitasuna. Erriak be urietakoei eta batez be uriburukoei (kapitalekoei) alako ezaupide berezi bat emoten geuntsan. Zorionez ori aldatu da, baserritarrak be uritarren duintasuna artu dabelako, era guztietan, asmuz eta jakitez.

Ain zuzen be Mungia onetan euki zenduen kasu berezi bat. Erri lez Mungia bikotxa. Udaletxe bigaz: Mungia uriarena, villarena, eta Mungia Eleiz-ate, antei-glesiarena. 1900 urtean bat egiñarte, alaxe bizi ziñen.

KAPELADUNA

Baiña gure denporetan, erri txikietako euskaldunak, arrotu egiten giñan, edo ta alako nortasun ezaupidea lez artzen gendun, urietako "gizon andiak" euskeraz berbetan urreratzen ziranetan. Eta txapel ordez, kapela (sonbreroagaz) etorten ziranetan. Ori gertaten zan Ebaristo Bustintza "Kirikiño" gaz; ori Tomas Agirre "Barren-soro" gaz; ori Aingeru Irigarai naparragaz. Ori bardin Estepan Urkiaga, "Lauaxeta" gaz. Orreik, ziur dakit, kapelea erabilten eban, ba ekielako euskaldun askoren artean arrada berezia sortuten ebala kapeladunak be euskeraz ekiela eta euskera maite ebela ikusteak.

Orra "Lauaxeta" ri buruz, nire ikuspegi batzuk.

Asieran lez, bere olerki baten zatia gogoratu nai dautsuet, neurera biurtuta:

"Erri zintzo onenak, zaindu dagiala
il ziranen atsa, il ziranen ala.

Eta batez be

erail zituenen gogua, erail zituenen espiritua.

A. ZUBIKARAI